

NİZÂR KABBÂNÎ VE ARİF AY'IN KALEMİNDEN HÜZNÜN VE KEDERİN ŞEHRİ KUDÜS

Zehra Nurdan Can

Dicle Üniversitesi

znurdanozalp@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0003-3281-2655>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 29/11/2024

Accepted / Kabul Tarihi: 29/12/2024

Doi: 10.26791/sarkiat.1593675

Nizâr Kabbânî ve Arif Ay'ın Kaleminden Hüzün ve Kederin Şehri Kudüs

Öz

Modern dönemde insan olgusu ve yaşantısı ile ilgili her şey, kültürel alışverişin en yaygın hali olan edebiyatta kendisini göstermektedir. Bu dönemin bazı edebiyat insanları toplumun ideolojilerini, sorunlarını kendi sorunları gibi görüp yazıya dökmüşlerdir. Gerek şiir gerekse nesir şeklinde ortaya çıkan halkın *iç sesi*, *bir nevi kişilerin maruz bırakıldıkları olaylara isyan, direniş ve umut niteliğinde olmuştur*. Direniş, hüznün ve umut denilince de akla Müslümanların içinde yara ve ukde olarak bulunan en önemli toplumsal ve siyasi olaylardan biri olan Kudüs meselesi gelmektedir. Bu meselenin sesi olmak adına Arap edebiyatında Nizâr Kabbânî, Türk edebiyatında ise Arif Ay Kudüs'e dair içten şiirler yazmışlardır.

Çalışmadaki amaç Nizâr Kabbânî ve Arif Ay'ın Kudüs olaylarına nasıl baktığını, karşılaştıkları manzarayı şiirlerinde ne şekilde ele aldıklarını görmek ve bu şiirleriyle Kudüs olaylarına karşı toplumun umudunu hangi duygularla canlandırmayı hedeflediklerini yorumlayarak okuyucuya sunmaktır.

Çalışmada Nizâr Kabbânî'nin "Kudüs" şiiri ve Arif Ay'ın "Kudüs Konuşuyor" şiiri irdelenerek şairlerin Kudüs'te yaşanan zulme kayıtsız kalamayıp, duygularını şiirlerine aktararak toplumun sesi olmayı amaçladıkları ve Müslümanları birlik olarak direnişe teşvik edip direnişinin sonucunda umut aşıladıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Şiir, Arap Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Hüzün, Keder.

Jerusalem, The City of Sadness and Sorrow, From The Pen of Nizâr Kabbânî and Arif AY

Abstract

In the modern era, everything related to human phenomena and life is reflected in literature, which is the most widespread form of cultural exchange. Some literary figures of this period saw the ideologies and problems of society as their own and put them into writing. The inner voice of the people, which emerged in the form of both poetry and prose, has been a kind of rebellion, resistance and hope against the events that people have been subjected to. When resistance, sadness and hope are mentioned, the issue of Jerusalem, which is one of the most important social and political events that has a wound and regret in the hearts of Muslims, comes to mind. In order to give voice to this issue, Nizar Kabbani in Arabic literature and Arif Ay in Turkish literature wrote heartfelt poems about Jerusalem.

The aim of the study is to see how Nizar Kabbani and Arif Ay viewed the events in Jerusalem, how they addressed the landscape they encountered in their poems, and to interpret and present to the reader with what emotions they aimed to revive the hope of the society against the events in Jerusalem with these poems.

In this study, Nizar Kabbani's poem "Jerusalem" and Arif Ay's poem "Jerusalem Speaks" are examined and it is seen that the poets could not remain indifferent to the oppression experienced in Jerusalem and aimed to be the voice of the society by transferring their feelings to their poems and encouraged Muslims to resist as a unit and instilled hope as a result of their resistance.

Keywords: Jerusalem, Poetry, Arabic Literature, Turkish Literature, Sadness, Sorrow.

GİRİŞ

Modern dönem edebiyat insanları, çeşitli türlerde ve konularda yazılar yazmışlardır. Kimisi felsefi, kimisi romantik, kimisi de tarihi konularla işlemiştir eserinin her bir kelimesini. Bazı edebiyat insanları da toplumsal konularda eserler vermeyi halka bir borç bilmişlerdir. Onlar toplumun aynası olmuş, halkın içselleştirdiklerinin dışı sirayeti şeklinde eserler kaleme almışlardır. Toplum ne kadar acı içerisinde yaşıyorsa yazar ve şairler o denli öfkelenmiş ve bunu eserlerine yansıtmışlardır. Toplumsal sorunları yazmayı kendisine amaç eden edipler, eserleriyle halkı birlik haline getirip sorunları çözmeye yardımcı olmayı görev bilmişlerdir.

Tüm dünyayı ama özellikle de İslam âlemini ilgilendiren en önemli toplumsal olay; Filistin olayları, Kudüs meselesidir. Hem Arap edebiyatında hem de Türk edebiyatında Kudüs, İslâmî bir dava olarak görülmüştür. Şairler işgal altındaki topraklarda yaşanan felaketlere kayıtsız kalamamışlardır. Onlar eserleriyle halkın sesi olmayı hedeflemişlerdir.

Birçok şair Kudüs bilincini eserlerinde ön planda tutmuştur. Onlardan biri Arap edebiyatından Nizâr Kabbânî, diğeri ise Türk edebiyatından Arif Ay'dır. Her iki şair de yaşadıkları dönem edebiyatına çok sayıda eser kazandırmıştır. Fakat onlar için esas mesele Kudüs'ün içinde bulunduğu durum olmuştur. Onlar şiirlerini Filistin ve Kudüs meseleleri için birer propaganda aracı haline getirerek toplumu ve İslam âlemini uyarmayı, canlandırmayı, umudun yeniden yeşereceğine inandırmayı görev edinmişlerdir.

Çalışmanın amacı İsrail-Filistin sorununu ve Kudüs olayını kısaca ele alarak, bu olayların direniş edebiyatının ortaya çıkmasına nasıl vesile olduğunu araştırmak, Arap ve Türk edebiyatlarında Kudüs sorununa nasıl yaklaşıldığını anlamaya çalışmaktır. Nizâr Kabbânî'nin "Kudüs" ve Arif Ay'ın "Kudüs Konuşuyor" şiirlerinde, Peygamberler şehri olarak bilinen Kudüs'e yapılan zulmün, zulme sessiz kalarak ortaklık yapanların kimler olduğunun, zulümden kurtulmak için birlik olunması gerektiğinin, direniş ve umutla beraber huzura kavuşulacağının okuyucuya hangi dizelerle ve hangi tasvirlerle anlatılmaya çalışıldığını incelemek çalışmanın amaçları arasındadır.

İsrail-Filistin Sorunu ve Kudüs

Araplar, 1948'de fitili ateşlenen ve ateşi hiç sönmeyen, İsraillilerin Filistin'e ait toprakları sömürmek, orada kendi varlığını göstermek ve İsrail Devleti'ni kurmak amacıyla ülkeyi işgal etmesini, Nekbe olayı yani "Büyük Felaket" olarak adlandırmışlardır.¹ İsrail'in, Filistin halkının varlığını, milletini ve kimliğini sorgusuz bir şekilde tanımaması, Filistin topraklarını esir alan "Siyonizm hareketinin"² ortaya çıkmasına sebep olmuş ve bu hareket acımasız bir mücadele olarak nitelendirilen modern dönemin en uzun siyasi hareketi olmuştur. Sorun temelde Filistin topraklarında yaşayan Filistinliler ile buraya göç ederek yerleştirilen Yahudiler arasındaki sosyal ve siyasi bir anlaşamama durumu gibi görülse de olay birbirlerinin var oluş mücadelelerini kabullenemeyen toplulukların "kimlik" savaşı ve devlet olabilmek mücadelesi haline gelmiştir.³

Bu kimlik savaşıyla birlikte İslamiyet, Hristiyanlık ve Musevilik gibi üç önemli dinin varlığını Kudüs'te de göstermesiyle Filistin meselesi çok daha hassas ve önemli bir boyuta ulaşmıştır. Kudüs'ün İslamiyet'teki önemi Müslümanların ilk kiblesi olması, Hz. Muhammed (s.a.v)'in isrâ ve miraç olaylarının gerçekleştiği yer olması ve Kuran'da Mescid-i Aksa'nın üzerinde bulunduğu topraklar için kutsal topraklar denmesidir. Yahudilik için önemi ise Allah'ın Evi olarak kabul ettikleri Kudüs'ün, Yahudilerce kral diye nitelendirilen Davud tarafından fethedilmesi, oğlu Süleyman'ın kalıcı bir mabed yaptırması ve Yahudilikte bazı dini vecibelerin ihya edildiği tek mekân olan Süleyman Mabedinin bu şehirde bulunmasına dayanmaktadır.⁴ Hristiyanlık için önemine gelince Kudüs, Hz. İsa'nın Çarmıha gerilmesi ve Kudüs'te tekrar dirileceğine inandıkları için her zaman kutsal olmuştur.⁵

1 Haifa Majadly - İbrahim Yılmaz, "Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 46/2 (Aralık 2016), 146.

2 M. Lutfullah Karaman, "Siyonizm", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/329.

3 Bora Bayraktar, "Barış Çalışmaları Perspektifinden İsrail-Filistin Sorunu", *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış Ve Çatışma Çözümleri*, haz. Atilla Sandıklı (İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012), 261.

4 Muhammed Güngör, "Yahudi Dini Hayatında Süleyman Mabedi", *İsrailiyat Dergisi* 1/1 (Aralık 2017), 55; Ahmet Kazım Ürün, *Arap Ülkeleri Sosyokültürel Yapısı*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018), 92.

5 Mahmut Çay, *Çağdaş Arap Şiirinde Kudüs*, (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 14.

Filistin “Direniş” Edebiyatı

Direniş edebiyatı işgal edilmiş topraklarda halkın maruz kaldığı sömürü ve baskıya, toplumun bir olarak yaşanılana isyan etmesinin, başkaldırmasının edebi alanda ortaya çıkmış şeklidir. Direniş edebiyatının amacı hissettikleri duyguların benzerini yaşayan insanlara cesaret verme ve milliyetçilik duygularını ön plana çıkarmaktır. Kederin ve hüznün yaşanmak zorunda bırakıldığı topraklarda umudun ve huzurun yeniden gün yüzüne çıkarılmasını sağlamaktır.⁶

Zulüm, sömürü, siyaset, direniş, umut Filistinlilerin hayatlarında maalesef ki artık o kadar olağan şeyler haline gelmiştir ki yazarlar ve şairler siyasetin en çok içinde bulunan kişiler olmuşlardır. Yaşanılan tüm sorunların içerisinde vatana olan bağlılık, huzura olan özlem tüm sorunların gölgesinde kalır hale gelmiştir.⁷

Filistin “Direniş” edebiyatında yazarların amacı, özgürlüğe giden yolda işgallere ve maruz bırakıldıkları olumsuz durumlara karşı halka milli benliği aşmak, onları bir arada tutmak ve içinde bulundukları durumdan çıkış yolu bulma amacıyla insanlara umut olmaktır. Yaşanılan bu zorlu şartlarda edebiyat insanları halkı cesaretlendiren ve birlik olmalarına vesile olan, edebiyatın her alanında eserler vermişlerdir. Bu yazarların çoğu cesurca duruşlarından dolayı ya hapsedilerek ya da eserleri toplatılarak cezalandırılmışlardır. Fakat yazarlar her şeye rağmen bulundukları durumu önemsemeden yazmaya devam etmişler ve direnişte önemli birer rol oynamışlardır.⁸

Modern Arap ve Türk Edebiyatında Kudüs

Sahip olduğu önemle beraber Kudüs meselesi siyasi ve toplumsal nedenlerden ziyade dini ve duygusal yönlerin ağır bastığı bir olay olarak karşımıza çıkmıştır. Duygusal yönlerin ağır bastığı durumlarda da işin içine kültür girmiştir ve paylaşılamayan şehir olan Kudüs, ülkeler edebiyatında da kendisine önemli bir yer edinmiştir.⁹

Kimi edebiyat insanları, yazılarını toplumun dile getiremediklerinin aktarılışı olarak kabul etmişler ve böyle ele aldıkları eserlerinde içeriğe önem vermişlerdir. Kimi edebiyat insanları içinse önemli olan şekil ve üsluptur. Modern dönemin gelişile beraber edebiyat alanında konu çeşitliliği artmıştır. Ülkelerin ideolojik yapılarından, ülkeler arası anlaşmazlıklara, halkın toplumsal meselelerinden, insanların günlük hayatına kadar her şey şiirin konusu olmuştur. Şiir toplumlarda halkın tek bir ağızdan kendilerini ifade edebilme gücü olarak karşımıza çıkmıştır. Bu ifade gücünün etkisini fark eden kimi şairler de dönemin toplumsal olaylarını sanatlarının bir parçası olarak benimsemişler ve şiirlerini bu doğrultuda yazmayı tercih etmişlerdir.¹⁰

İnsanlık için her bir karışında hüznün, mutluluk ve umut vardır Kudüs topraklarının. Kudüs şairlerin eserlerinde hem tasvir edilesi bir şehir hem de insanlığın içinde ukde olmuş bir dava olarak yer almıştır. Kudüs ülkeler edebiyatında artık yazarlar için çok kuvvetli ve kıymetli bir sembol haline gelmiştir.¹¹

Sosyal ve güncel meseleleri şiirlerinde sanatsal bir üslupla ele alan, Kudüs meselesini kendi meselesi yaparak şiirlerinde Kudüs’e yer veren, toplumları ilgilendiren konulara şiirle çare aramış şairlerin başında Arap edebiyatından Nizâr Kabbânî ve Türk edebiyatından Arif Ay gelmektedir. Bu gibi yazarlar için Kudüs; hüznün kaynağı, keder, direniş ve umuttur ve şiirlerde bu şekilde kendini gösterir.

Nizâr Kabbânî (d. 1923 Şam/ ö. 1998 Londra)

Arap dünyasında edebiyata modernliği getirmek adına yenilikçi şairlerden biri olarak kabul edilen Nizâr Kabbânî, şiiri halk için günlük bir rutin haline getirmek istiyordu, toplumdaki her kesimden insana ulaşabilme amacıyla ortak bir dil yaratma amacındaydı. Edebi yeteneğini, şiirin toplum için olduğunu insanlara göstermek için kullanmak ama-

6 Faruk Bozgöz, *Filistin Ve İki Şair-Emel Dunkul, Mahmud Derviş*, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2004), 126.

7 Hiba Lobad, *Filistin Romanında Direniş*, (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 45.

8 Muhammet Berat Can, “Filistin Direniş Edebiyatı”, *International Social Sciences Studies Journal* 5/38 (Temmuz 2019), 3389.

9 Reyhan Doğan, *İki Kimlik İki Varoluş Mücadelesi Olarak İsrail Filistin Sorunu Ve Etkileri*, (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 79.

10 Sema Noyan, “Türk ve Arap Şiirlerinde Kudüs’e Dâir Ağıt, Umut Ve Direniş”, *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 19.

11 Seyfullah Korkmaz, “Türklerin Gözünden Kudüs-Hüzün Ve Elem”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (Asos Journal)* 5/61 (Aralık 2017), 39.

cıyla şiirlerini cüretkâr, sade, açık, doğal, kolay anlaşılır bir üslupla kaleme almıştır.¹²

O, tüm yaşananlar karşısında mücadeleci bir ruh ve öfkeli bir şair olmuştur. Bu mücadeleci ve öfkeli halini toplum yararına kullanmak adına Fasîh Arapça'nın resmi, sağlam, siyasi, dini, felsefî ve medyatik oluşuyla halk dili olan Avamca'nın sıcak ve cesur oluşunu birleştirerek kendisine bir şiir dili oluşturmuştur.¹³

Sembolist bir şair olan Kabbânî, yaralı bir toplum olan Arapların bir olmak yerine birbirlerine olan tahammülsüzlüklerine dayanamamış ve "Haziran Şiir Akımı"nı başlatmıştır. Bu akım sayesinde imgeler ve sembollerle birlikte şiire yeni bir boyut kazandırmış, imgelerle duyuları harmanlayarak oluşturduğu ilhamla okuru için yol gösterici rolünü üzerine giyinmiştir.¹⁴

Kabbânî Ortadoğu'daki sorunların kimlik kavgası, dini ayrımcılık ve bir arada yaşayamama gibi problemler olduğunu düşünmüştür. Bu düşünce tarzıyla da şiirlerinde sosyal ve toplumsal konulara da yer vermiştir. O geleneğin dayattığı yaşam stilini reddedip modernliği tercih etmiştir. O, kimliği, hayatı, özgürlüğü insana yakışır bir şekilde eserlerinde ele almıştır. Kabbânî sadece siyasi açıdan işlemez insanların yaşadıklarını Aynı zamanda insanların içine dokunacak bir duyarlılıkla ele almıştır toplumsal konuları. Üç önemli dinin beşiği olan Filistin ve Kudüs olaylarına din, dil, ırk ayırt etmeksizin barış içerisinde yaşanılarak huzurun geleceğine inanmıştır.¹⁵

Nizâr Kabbânî hassas olduğu Kudüs meselesini şiirlerine işlerken üzüntüden, olaylara insanlığın sessiz kalışından, ağıttan, direnişten ve zafere olan umuttan bahsetmiştir. Bu şiirine hâkim olan duygular arasında sadece hüznün ve karamsarlık değil, aynı zamanda direniş, umut ve bağımsızlığa kavuşulacağı inancı da vardır. "Kudüs" şiiriyle Filistin halkının duygularına tercüman olmayı tercih etmiş ve bu şiiriyle tüm dünyada daha tanınır bir hale gelmiştir.¹⁶

Kudüs¹⁷

Çok ağladım... Gözyaşlarım bitene kadar

Çok dua ettim... Mumlar eriyip bitene kadar

Çok rükû ettim, gücüm tükeninceye kadar

Seni sordum Muhammed'e, İsa'ya

Ey Kudüs, ey nebiler kokan şehir

Ey yerle gök arasındaki en kısa yol¹⁸

Kabbânî bu şiirinde, Kudüs'ü insan gibi bir sevgili gibi tasvir etmiştir. Şiirin birçok dizesinde de karşımıza çıkan "Ey!" nidasıyla işgal altındaki Kudüs'e seslenmiştir. Kabbânî, "Çok ağladım... Gözyaşlarım bitene kadar" dizeleriy-le direnişi kaybeden Kudüs'e göz pınarları kuruyuncaya kadar ağladığından bahsetmiştir. Kabbânî gibi tüm insanlık Peygamberlerin kokusunun sindiği Kudüs için sürekli gözyaşı dökmüştür.

Ey Kudüs, ey şeriatların ıstık kaynağı

Ey parmakları yanmış güzel kız

Gözlerin üzgün, ey Betül'ün şehri

Ey Peygamberin geçtiği gölgeli vaha

12 Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004), 63; Ahmet Kâzım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018), 145; Esat Ayyıldız, "Kudüs Adlı İki Şiirin Mukayesesi: Nizâr Kabbânî'nin Kaleminden Arapça El-Kuds ve Else Lasker-Schüler'in Kaleminden Almanca Jerusalem", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 53 (Aralık 2022), 803.

13 Aysel Ergül Keskin, *Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı*, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2006), 57; Süleyman Tülüçü, "Nizâr Kabbânî ve Eserleri Üzerine Notlar", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35 (Haziran 2011), 28.

14 Metin Fındıkcı, *Çağdaş Arap Aşk Şiirleri Antolojisi*, (İstanbul: Can Yayınları, 2011), 243; Rumeysa Bakır Dayı, *Arap Edebiyatınca Edebi Akımlar*, (Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2024), 140.

15 Nurullah Ulutaş, "Orta Doğu'nun Aykırı Şairi Nizar Kabbani'de Politik Söylem", *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (Mayıs 2019), 16, 21.

16 Salih Tur, "Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Filistin", *Şarkiyat Mecmuası* 26 (Nisan 2015), 174.

17 Nizâr Kabbânî, *el-A'mâlû's-Siyâsiyye el-Kâmile*, (Beyrut: Menşurat Yayınları), 3.cüz, 161-164.

18 Nevzat Hafız Yanık, "Nizar Kabbani'nin Kudüs Şiirinin Tahlili", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Arap Şiirinde Kudüs Sempozyumu*, *Atatürk Üniversitesi Yayınları* (Erzurum 2022), 34.

Sokak taşların mahzun

Camilerinin minareleri mahzun

Ey Kudüs, ey karalar giyinmiş güzel

Çanları kim çalıyor Diriliş Kilisesi'nde?

Pazar günlerinin sabah vaktinde

Oyuncakları kim taşıyor çocuklara?

*Noel gecesinde...*¹⁹

Kudüs'ü bir ışık kaynağı yani kutsallığın merkezi olarak görür şair. “Gözlerin üzgün, ey Betül'ün şehri” dizelerinde “Betül yani namuslu, iffetli” kelimeleri ile Hz. Meryem ile Kudüs şehrinin arasında bağ kaleme alınmıştır. “Ey Peygamberin geçtiği gölgeli vaha ... Ey Kudüs, ey karalar giyinmiş güzel” Peygamberin geçtiği, ayak izlerinin bulunduğu, ışık olarak nitelendirdiği bu mukaddes şehrin artık hüznü boğulduğuna, şehrin taşından duvarına yaşatılan kederden acı içinde bulunduğu ve şehre mahzunluk çöktüğüne değinmiştir. Şehrin karalar giyinmesiyle hem asilliğine zarafetine hem de hüznü dolu olduğuna işaret edilmiştir.

Ey Kudüs, ey Hüzünler Şehri

Ey gözlerde dolaşan büyük gözyaşı

Kim durduracak bu düşmanlığı?

Sana yapılan haksızlığı, ey dinlerin incisi

Kim yıkayacak, Duvarların taşlarından bu kanı?

Kim kurtaracak İncil'i?

Kim kurtaracak Kuran'ı?

Mesih'i kim kurtaracak Mesih'i öldürenlerden?

*Kim kurtaracak insanı?*²⁰

Bu dizelerde Kabbânî, “Ey Kudüs, ey Hüzünler Şehri, Ey gözlerde dolaşan büyük gözyaşı” hüznü, kederin, elemin şehri olan Kudüs'ün insanlığın içinde bir ukde olarak kaldığını, insanların içinde bir sızı, gözünde dinmek bilmeyen bir yaş olduğunu anlatmıştır. “Kim durduracak bu düşmanlığı? Sana yapılan haksızlığı, ey dinlerin incisi” derken burada dinlerin incisinden kastı üç büyük din için ne kadar önemli olduğu ve dinlerin inci bir gerdanlık gibi birbirine tutunup beraber barışı omuzlayacaklarından bahsetmiştir. “Kur'an'ı, İncil'i kim kurtaracak, kim kurtaracak Mesih'i” derken Kudüs'te yaşananların sadece Müslümanların değil, Hristiyanlığa mensup olan insanların da sorunu olduğunu dile getirmiştir. Şehrin tüm dinler için çok değerli olduğu çeşitli beyitlerde dile getirilmiştir.

Kudüs'üm, benim şehrim!

Kudüs'üm, benim aşkım!

Limonlar çiçek açacak yarınlarda

Yeşil başaklar ve zeytinler sevinecek dallarda

Gözler gülecek...

Göçmen güvercinler geri dönecek...

Tertemiz çatıların üstüne

Çocuklar oyun oynayacak yine

Babalar ve oğullar kavuşacak

19 Yanık, “Nizar Kabbani'nin Kudüs Şiirinin Tahlili”, 34.

20 Yanık, “Nizar Kabbani'nin Kudüs Şiirinin Tahlili”, 35.

Senin ıslıl ıslıl tepelerinde

Ey benim şehrim...

*Ey barış ve zeytin şehri...*²¹

Kabbânî şiirinin son beyitlerinde “*Limonlar çiçek açacak yarınlarda, Yeşil başaklar ve zeytinler sevinecek dallarda, Gözler gülecek... Göçmen güvercinler geri dönecek... Çocuklar oyun oynayacak yine, Babalar ve oğullar kavuşacak*” gibi ifadelerle hüznün son bulup aydınlık günlerin geleceğini, mutlu bir sona ulaşılacağını ve yurtlarını terk etmek zorunda bırakılan insanların birbirleriyle ve kutsal şehirleriyle yeniden kavuşacaklarını ifade etmiştir. Zeytin kelimesini barışı ifade ettiği için Kabbânî, barışa olan umudunu ey barış ve zeytin şehri dizeleriyle vurguluyor.

Nizar Kabbani “Kudüs” şiirinde hüznün, keder, işgal ve direniş temalarının yanında, solan bir çiçeğin yeniden yeşerebilmesi için suya ihtiyacı olduğu gibi, direnişin kazanılması için de umuda ihtiyaç olduğuna değinir. Tüm dinlerin hassas noktası olarak baktığı ve “*Sevgilim*” diye hitap ettiği Kudüs’ün kurtuluşuyla İncil’in de Kur’an’ın da kurtulacağına inanır, Kabbânî’ye göre Kudüs’ün huzura kavuşmasıyla beraber bastırılmaya çalışılan dinlerin kutsal unsurları da özgürlüklerine kavuşmuş olacaktır. O’nun, Kudüs için verilen emeklerin, dökülen gözyaşlarının, akıtılan kanların umuda dönüşmesinin insanların tek bir güçte birleşmeleri sayesinde olacağına ve Kudüs’ün kurtulacağına olan inancı ve umudu tamdır.

Arif Ay (d. 1953 Niğde)

Modern Türk edebiyatının şairlerinden olan Arif Ay, şiirlerini yazarken sade bir dil benimsemiştir. O belli bir kurala bağlı kalmaksızın günlük yaşamın izlerini anlaşılır bir şekilde nakşeder şiirlerine. Şiirlerinin daha anlaşılır olması ve daha çok kişiye hitap etmesi için şiirlerinde dış çevreyi ve iç benliği betimleyen ifadeler yer verir. O şiirlerinde şekle bakmaksızın gerçeklerin peşine düşmüş, insanların duygularına dokunabilmeyi önemsemiştir. O’na göre şair kaleminden çıkanlarla toplumu iyiye sevk eden, topluma liderlik eden kişidir.²²

Arif Ay sanata gönlünün düştüğü günden beri edebiyatın sadece tekil bir eylem değil, toplumu da içine alacak çoğul bir eylem olması gerekliliğini savunmuştur. O içinde büyüttüğü hislerini, fikirlerini, umutlarını sanatsal bir çerçevede şekillendirdikten sonra elde ettiği sanatı dünyaya haykırmıştır. İçinde yaşadığı Müslüman toplumun sanat ve edebiyatla harmanlanmasını istemiştir.²³ Çünkü O, sanatın din ile birleşerek insanlara ahlâkı daha kolay ulaştırılabileceğini düşünmüştür. O’na göre toplumların temel taşlarından olan şairlere, bu vasfı yükleyen edebiyattır, din de bu temel yapı taşlarının olmazsa olmaz bir parçasıdır, şayet bir sanatçı dini, şiirle bir araya getirebildiği bir edebiyat oluşturabilirse, bu oluşturduğu köklü edebiyatla nesillere ışık tutabilmelidir.²⁴

Toplum için dini değerlerin önemini bu şekilde ortaya koyan Ay, doğal olarak üç büyük dinin beşiği olan Kudüs için de kayıtsız kalamamıştır. O’na göre Kudüs elemin değil umudun, bir olmanın, direnişin sembolüdür. Arif Ay insanların Kudüs’ün özgürleşebilmesi, orada yaşanan şiddetin son bulabilmesi için içlerinde barındırdıkları ve unutmaya yüz tuttıkları duygularının tekrar canlanması için insanlığın bilinçlenmesi gerektiğini ısrarla dile getirir. Bunun için de eserlerini gerçekçi ve yalın bir üslupla kaleme almaya özen gösterir.²⁵

Kudüs Konuşuyor

I

Ben Kudüs

Konuştum ve sustum

Emanet olarak taşıdığım ilâhî kelâmı

Sahibine sunmak için

Zeytindağı Davud’un mührü

21 Yanık, “Nizar Kabbani’nin Kudüs Şiirinin Tahlili”, 35.

22 Hünkâr Karaca, *Arif Ay’ın Şiirlerinin Yapı Ve Tema Bakımından İncelenmesi*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 265.

23 Erdem Dönmez, “Arif Ay’ın Fikir Dünyasında Kudüs Bilinci”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 12/1 (Aralık 2023), 124.

24 Özden Savaş, *Arif Ay’ın Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 84; Dönmez, “Arif Ay’ın Fikir Dünyasında Kudüs Bilinci”, 68.

25 Dönmez, “Arif Ay’ın Fikir Dünyasında Kudüs Bilinci”, 126.

Moab dağları Musa'nın mührü

Geçiyor Via Dolorosa'dan

Sırtında çarmıhıyla İsa

'Son Yemek' duruyor hâlâ

Toplanmadı masa

Sönmedi şamdan²⁶

Arif Ay bu şiirde “*Ben Kudüs, Konuştum ve sustum*” diyerek Kudüs’ü kişiselleştirmiş ve kendisini anlatmasını sağlamıştır. İlk dizelerde Kudüs kendi tarihini, ev sahipliği yaptığı tarihi, önemli olaylardan bahseder. Ay’ın şiirde Hz. İsa ve Hz. Musa’dan bahsetmesi Kudüs’ün Hristiyanlık (Hz. İsa’nın Çarmıha gerilmesi ve Kudüs’te tekrar dirileceği inancı) ve Musevilik (Süleyman Mabedinin bu şehirde bulunması) için önem arz ettiğine işaret eder.

II

Ben Kudüs

Bana çok kapıdan girilir

Bir de aşk kapısından

O kapı kalp kapısı

O kapı gök kapısı

Mescid-i Aksa

İlk ve son durak

Bende yükseldi Burak

Bende yükseldi Aşk

Göklerin Kutlu Seyyahi²⁷

“*Ben Kudüs, Bana çok kapıdan girilir*” dizelerinde Kudüs’ün üç büyük din için çok önemli olduğundan bahsediyor. “*Bir de aşk kapısından, O kapı kalp kapısı, O kapı gök kapısı*” bu dizelerde ise gök kapısı derken Miraç olayı anlatılmak istenmiştir, aşk kapısı, Allah’a açılan, O’na en yakın olduğu ana açılan kapıdır. “*Mescid-i Aksa, İlk ve son durak*” bu dizelerde Mescid-i Aksa’dan ilk ve son durak olarak bahsedilmesi şaire göre İslam’ın tüm dinlerin temelinde var olduğu düşüncesidir, O’na göre ilk dinden son dine kadar bütün dinlerin kapısı burada açılmıştır, başlangıç da son da İslam’dır. “*Bende yükseldi Aşk, Göklerin Kutlu Seyyahi*” dizelerinde ise aşk İslam, Göklerin Kutlu Seyyahi ise aşkın en yoğun olarak yaşandığı kişi Hz. Peygamber’dir.

III

Ben Kudüs

Medinetusselâm

Oruç bende açılır gül gibi sofralara

Namaz bende ağar kuşlar gibi kubbelere

Ahınlar değdikçe arza

Saçılır secde gülleri

Esenlik gülleri

Ezan rüzgârı ki

Dünya çocuklarının saçlarını okşar

Ve Peygamber şöyle seslenir bana:

“Ey Kudüs! Allah’ın seçtiği toprak ve onun

²⁶ Arif Ay, *Şiirimin Şehirleri*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 2020), 33.

²⁷ Ay, *Şiirimin Şehirleri*, 34.

*Kullarının vatani! Senin duvarlarından dünya,
Dünya oldu. Ey Kudüs! Sana doğru inen çiğ taneleri
Bütün hastalıklara şifa getiriyor. Çünkü geldiği yer,
Cennet'in bahçeleri*"²⁸

Kudüs bu bölümde de kendisini anlatmaya devam etmektedir. Henüz şiddetin izlerinin bulunmadığı Kudüs'teki huzurdan bahsedilir bu dizelerde. Müslümanlar için İslam'ı anımsatan oruçtan, namazdan, secdeden, ezandan yani şehrin maneviyatını hissettiren dini kelimelere yer verilmiştir. Kudüs, Hz. Peygamber'in kendisi için dile getirdiği övgü dolu cümlelerden bahseder: "Ey Kudüs! Allah'ın seçtiği toprak ve onun kullarının vatani!" Dünyanın Kudüs'ün duvarları sayesinde yaşanılacak bir yer olduğu, Kudüs'ün duvarlarının kutsal olduğu, duvarlarından inen suyun ise cennetten geldiği, Hz. Peygamber'in hadisinden anlaşılmaktadır.

IV

*Ben Kudüs
Gerçeğin en uzun masalı ben
Olağanüstülükler şehri
Anayurdu mahşerin
Benim mahşerim sizin de mahşeriniz*²⁹

Arif Ay şiirinin dördüncü kısmında artık huzurun bitmesinden ve kötü günlerin gelmesini vurgular. Kudüs yine kendisini anlatmaya devam etmektedir fakat cennet bahçesi oluşundan değil mahşer yeri oluşundan bahseder. Bu dizelerde işgal, zulüm, şiddet, esaretin artık kutsal topraklarda görülmeye başladığını ele alır şair. "Benim mahşerim sizin de mahşeriniz" dizelerinde Kudüs, İslam dünyasının kalbiyken, kendisinde yaşanan mahşere Müslümanların sessiz kalışına sitem ederek zulmün tüm dünya için üstesinden gelmesi imkânsız bir yara, bir iz olacağını kastetmektedir.

*Ey İstanbul
Ey Kahire
Ey Tahran
Ey Şam
Ey Bağdat
İnsanlığın çarpan kalbi vuruldu
İnsanın kendini gördüğü ayna
Tuz buz
Bir yanım Ölü Deniz
Bir yanım Kızıldeniz
Elimde Âsâ kıskırtıyorum suyu
Can bulsun diye
Sönmeye yüz tutmuş ateşi ruhumun*³⁰

"Ey İstanbul, Ey Kahire, Ey Tahran, Ey Şam, Ey Bağdat, İnsanlığın çarpan kalbi vuruldu, İnsanın kendini gördüğü ayna." Bu dizelerde İslam'ın ve insanlığın kalbi olan Kudüs kendisinde yaşanan kederin, onların da kederi olduğunu söyleyerek, tarih boyunca uğruna çokça savaşlar yapılmış olan şehirlere seslenir. Kudüs'ün İslam dünyasında çok özel, manevi bir yere sahip kutsal bir mekân olduğundan, Kudüs vurulduğu zaman İslam'ın yaşandığı tüm şehirlerin, o şehirlerde atan tüm kalplerin kendileri vurulmuş gibi bir hisse kapılıp hüzne boğulacağından bahsedilmektedir. "Elimde Âsâ kıskırtıyorum suyu, Can bulsun diye, Sönmeye yüz tutmuş ateşi ruhumun" Kudüs yaşananlar karşısında

28 Ay, Şiirimin Şehirleri, 35.

29 Ay, Şiirimin Şehirleri, 36.

30 Ay, Şiirimin Şehirleri, 36.

direnerek dirilmek için Hz. Musa'nın asası yardımıyla tüm İslam âlemini canlandırarak işgale karşı Müslümanların sönmeye yüz tutmuş ateşini yeniden harlamayı umar. Şair şimdiye kadar hep umudu, yardımı Müslümanlardan beklerken, bu dizelerde yardımı Hz. Musa'dan istemektedir.

V

Ben Kudüs

Şehr-i kadim

Uzun bir kışa erdim

Kubbetü's-Sahra'yla göğü çınlatır ahım

Kanla doldu mahzenlerim

Yahya'nın kanı

İsa'nın kanı

Ebu İyad'ın kanı, Ali'nin, Osman'ın, Hüseyin'in

Muhammed Abbas'ın, Ebu Sayyaf'ın kanı

Görmüyor musunuz beni diyor

*Parçalanmış bebeğini bağına basan anne*³¹

Beşinci bölümde “*Kanla doldu mahzenlerim, Yahya'nın kanı, İsa'nın kanı, Ebu İyad'ın kanı, Ali'nin, Osman'ın, Hüseyin'in, Muhammed Abbas'ın, Ebu Sayyaf'ın kanı*” dizeleriyle Kudüs, artan zulümler, çekilen acılar sonucunda kendi mahzenlerinin verilen şehitlerin kanlarıyla dolu olduğundan bahseder. “*Görmüyor musunuz beni diyor, Parçalanmış bebeğini bağına basan anne*” dizeleriyle şair, şiddet olaylarının artık olabilecek son noktaya geldiğine değinir. Kudüs, bir insanın, bir milletin, bir şehrin karşılaşılacağı en ağır acılara maruz kalmıştır. Yavrusunu kaybeden bir annenin acısı tarif bile edilemezken Kudüs binlerce bebeğin ölümüne şahit olmuştur. Artık huzurun değil acıların, kederin şehridir Kudüs.

Kanlı dolarlar üstüne taht kuran

Meleği kovan

Şeytanı doyuran sofralar kuran

Emirler, şeyhler, krallar

Başınıza yıkılsın saraylarınız

Batsın nasırlaştırmış yüreğinize kuleleriniz

Mutluluk ne zamandan beri şahsi

Hesabım seninle

*Ey göğümünden bombalar yağdıran vahşi*³²

Onca acı yaşanırken, İslam âleminin önemli insanlarından küçücük bebelere kadar herkes işkence görürken, katledilirken, yaşanan olayları sanki bir filmmişçesine tepki göstermeden saraylarından izleyen kalpleri nasırlaştırmış kişiler için şair; “*Emirler, şeyhler, krallar, Başınıza yıkılsın saraylarınız, Batsın nasırlaştırmış yüreğinize kuleleriniz, Mutluluk ne zamandan beri şahsi*” dizelerini kaleme alır. Şair için Müslüman olsun ya da olmasın zalime dur demeyen, zalimin yaptığı zulme destek veriyor demektir. Yukarıdaki dizelerinde şair zulme karşı birlik olunması gerektiğini, insanların olaylara gözlerini kapattığını, Kudüs'te yaşananların Kudüs'ün kanlı duvarları içinde kaldığını sert ve öfkeli bir şekilde dile getirir.

Ey putlarını gece gündüz takdis edenler

Var mıdır bundan daha zillet

Yetmedi mi verdiğim bunca kurban

31 Ay, Şiirimin Şehirleri, 37.

32 Ay, Şiirimin Şehirleri, 37.

Febi eyyi âlâ i rabbikuma tûkezziban

Velhasıl ben Kudüs

Her gün Kartaca

*Her gün Endülüs*³³

Şiirin son kısmına gelindiğinde putlarını sürekli kutsayanlara sesleniyor şehir, sınırları içinde yaşatılan aşağılanmalar, hor görülmeler, mahzenleri dolduracak kadar verdiği kurbanlar, dökülen kanlar yetmedi mi? Dünyanın kulaklarını bu şiddete kapatmasından yakınıyor, yetmedi mi bu zulüm, artık durdurun diyor. Şair “O halde rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabiliyorsunuz” anlamındaki Rahman suresindeki bu ayetle “*Febi eyyi âlâ i rabbikuma tûkezziban*”³⁴ Kudüs’ün eski huzurlu, sakin, maneviyat dolu günlerinden eser kalmadığından dert yanıyor. Sonuç olarak “*Ben Kudüs, her gün Kartaca, her gün Endülüs*” bu dizelerinde şair Kudüs Müslümanların birbirlerini savunmaması ve birlik olmaması durumunda sonunun her geçen gün Kartaca ve Endülüs’e benzemeye başladığını dile getirir.

Arif Ay, “Kudüs Konuşuyor” şiirinin ilk üç bölümünde Peygamberler tarihine ve üç büyük dine ev sahipliği yapmış Kudüs’teki hayattan, Hz. Peygamber’in Kudüs ile ilgili övgü dolu sözler söyleyecek kadar şehrin kutsal olmasından ve dini vecibelerin bu manevi şehirde huzurla yerine getirilmesinden bahsetmektedir. Son iki bölümde ise huzurun kana bulanışından, dünyanın buna gözlerini kapatmasından, duyarsızlaşmasından bahseder. Bundan dolayı şaire göre ümmet bilinci yok olmuş, birlik olmaktansa bir olmaya yönelmiştir Müslümanlar. Arif Ay bu bencilliklerinden dolayı sert bir şekilde Müslümanları eleştirmekten çekinmez.

Sonuç

Gerek Arap edebiyatında gerekse Türk edebiyatında Kudüs, İslâmî bir dava olarak görülmüştür. Şairler işgal altındaki topraklarda yaşanan felaketlere kayıtsız kalamamışlardır. Şiirlerinde Filistin’in ve Kudüs’ün maruz bırakıldıkları zulme karşı insanları duyarlı olmaya davet etmişler, halkın yaşadığı hüznün ve kedere ortak olmuşlar, şiirlerini birer savunma aracı gibi kullanarak toplumları direniş göstermeye sevk etmişler ve umudu her daim ayakta tutmaya çalışmışlardır. Hem Nizâr Kabbânî hem de Arif Ay Kudüs’ün tüm dinler için önemli olduğuna değinmişlerdir. Şehrin huzurunun, güzel günlerinin yerini şiddete, işgale bırakmasından bahsetmişler, Müslümanların yaşatılan zulme göz yummalarından, İslam âleminin birlik olmaktansa bir olmayı tercih etmesinden yakınmışlardır. Huzurun kutsal kente tekrar döneceğine inançları tamdır. İki şairin de pek çok şair ve Müslüman gibi hisleri, öfkeleri ve umutları aynıdır, “Kudüs kutsaldır, özgürlüğüne tekrar kavuşacaktır.”

33 Ay, *Şiirimin Şehirleri*, 38-39.

34 Rahman Suresi. “Febi eyyi âlâ i rabbikuma tûkezziban” Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Kaynakça

- Ay, Arif. *Şiirimin Şehirleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
- Ayyıldız, Esat. “Kudüs Adlı İki Şiirin Mukayesesi: Nizâr Kabbânî’nin Kaleminden Arapça El-Kuds ve Else Lasker-Schüler’in Kaleminden Almanca Jerusalem”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 53/19 (Aralık 2022), 799-824. <https://doi.org/10.17120/omuifd.1167935>
- Bakır Dayı, Rumeysa. *Arap Edebiyatınca Edebi Akımlar*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 1. Basım, 2024.
- Bayraktar, Bora. “Barış Çalışmaları Perspektifinden İsrail-Filistin Sorunu”. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. haz. Atilla Sandıklı. 249-273. İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012.
- Bozgöz, Faruk. *Filistin ve İki Şair-Emel Dunkul, Mahmud Derviş*. Ankara: Araştırma Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Can, Muhammet Berat. “Filistin Direniş Edebiyatı”. *International Social Sciences Studies Journal* 5/38 (Temmuz 2019), 3388-3394. <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.1588>
- Çay, Mahmut. *Çağdaş Arap Şiirinde Kudüs*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017. <http://acikerisim.harran.edu.tr:8080/xmlui/handle/11513/1405>
- Doğan, Reyhan. *İki Kimlik İki Varoluş Mücadelesi Olarak İsrail Filistin Sorunu Ve Etkileri*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Dönmez, Erdem. “Arif Ay’ın Fikir Dünyasında Kudüs Bilinci”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 12/1 (Aralık 2023), 121-136. <https://doi.org/10.7884/teke.5660>
- Er, Rahmi. *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2004.
- Ergül Keskin, Aysel. *Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı*. Ankara: Araştırma Yayınları, 1. Baskı, 2006.
- Fındıkcı, Metin. *Çağdaş Arap Aşk Şiirleri Antolojisi*. İstanbul: Can Yayınları, 1. Baskı, 2011.
- Güngör, Muhammed. “Yahudi Dini Hayatında Süleyman Mabedi”. *İsrailiyat Dergisi* 1/1(Aralık 2017), 54-78.
- Kabbânî, Nizâr. *el-A'mâlu's-Siyâsiyye el-Kâmile*. Beyrut: Menşurat Yayınları.
- Karaca, Hünkâr. *Arif Ay'ın Şiirlerinin Yapı ve Tema Bakımından İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Karaman, M. Lutfullah. “Siyonizm”. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 37/329-355. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Korkmaz, Seyfullah. “Türklerin Gözünden Kudüs-Hüzün ve Elem”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (Asos Journal)* 5/61 (Aralık 2017), 28-53. DOI : 10.16992/ASOS.13092
- Lobad, Hiba. *Filistin Romanında Direniş*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Majadly, Haifa - Yılmaz, İbrahim. “Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 46/2 (Aralık 2016), 145-157. <https://doi.org/10.29288/ilted.304780>
- Noyan, Sema. “Türk ve Arap Şiirlerinde Kudüs’e Dâir Ağıt, Umut ve Direniş”. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 13-29.
- Tur, Salih. “Nizâr Kabbânî’nin Şiirlerinde Filistin”. *Şarkiyat Mecmuası* 26 (Nisan 2015), 157-192.
- Savaş, Özden. *Arif Ay'ın Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016. <https://acikerisim.kku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12587/15695>
- Tülüccü, Süleyman. “Nizâr Kabbânî ve Eserleri Üzerine Notlar”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (Haziran 2011), 25-38.
- Ulutaş, Nurullah. “Orta Doğu’nun Aykırı Şairi Nizar Kabbani’de Politik Söylem”. *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (Mayıs 2019), 13-22. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.552807>
- Ürün, Ahmet Kazım. *Arap Ülkeleri Sosyokültürel Yapısı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2. Basım, 2018.
- Ürün, Ahmet Kazım. *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2. Basım, 2018.
- Yanık, Nevzat Hafız. “Nizar Kabbani’nin Kudüs Şiirinin Tahlili”. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Arap Şiirinde Kudüs Sempozyumu, Atatürk Üniversitesi Yayınları* (Erzurum 2022), 32-35.

Extended Abstract

Although it may seem like a social and political disagreement between Palestinians living in the Palestinian territories and Jews who immigrated and settled there, the incident has become a war of “identity” and a struggle to become a state between communities that cannot accept each other’s struggle for existence. With this identity war and the three major religions of Islam, Christianity and Judaism showing their presence in Jerusalem, the Palestinian issue has reached a much more sensitive and important dimension.

Modern period literary figures have written in various genres and subjects. Some have dealt with philosophical subjects, some with romantic subjects, and some with historical subjects in every word of their works. Some literary figures have also considered it a duty to the public to produce works on social subjects. They became the mirror of society and wrote works that reflected the internalization of the people. The more pain the society experienced, the more the writers/poets became angry and reflected this in their works. The writers who aimed to write about social problems considered it their duty to unite the people with their works and help solve the problems.

The most important social event that concerns the whole world, but especially the Islamic world, is the Palestinian events, the Jerusalem issue. In both Arabic and Turkish literature, Jerusalem has been seen as an Islamic cause. Poets could not remain indifferent to the disasters that took place in the occupied territories. They aimed to be the voice of the people through their works. In their poems, they invited people to be sensitive about the oppression that Palestine and Jerusalem were subjected to, shared the sorrow and grief that the people were experiencing, used their poems as a means of defense to motivate societies to resist, and always tried to keep hope alive.

Resistance literature is the literary form of the rebellion and revolt of the society against the exploitation and oppression that the people in the occupied lands are subjected to and against what they experience as a single entity. The aim of resistance literature is to encourage people who experience similar feelings and to bring nationalist feelings to the forefront. To ensure that hope and peace are brought to light again in lands where grief and sorrow are forced to be experienced.

Oppression, exploitation, politics, resistance and hope have unfortunately become so commonplace in the lives of Palestinians that writers and poets have become the people most involved in politics. Among all the problems experienced, loyalty to the homeland and longing for peace have become overshadowed by all the problems. Due to such situations, daily life has now started to consist of politics.

Many poets have kept the consciousness of Jerusalem at the forefront in their works. One of them is Nizar Kabbani from Arabic literature, and the other is Arif Ay from Turkish literature. Both poets contributed many works to the literature of the period in which they lived. But for them, the main issue was the situation Jerusalem was in. They made it their duty to warn and revive society and the Islamic world, and to make them believe that hope would rise again, by turning their poems into a propaganda tool for the issues of Palestine and Jerusalem.

In his poem “Jerusalem”, Nizar Kabbani touches upon the themes of sadness, grief, occupation and resistance, as a wilting flower needs water to blossom again, and hope is needed to win the resistance. He believes that with the liberation of Jerusalem, which he regards as the sensitive point of all religions and addresses as “My Beloved”, both the Bible and the Quran will be liberated. According to Kabbani, with the liberation of Jerusalem, the sacred elements of the religions that were tried to be suppressed will also be liberated. He has full faith and hope that the efforts made for Jerusalem, the tears shed, and the blood shed will turn into hope when people unite in a single force and that Jerusalem will be saved.

In the first three sections of his poem “Jerusalem Speaks”, Arif Ay talks about life in Jerusalem, which has hosted the history of the Prophets and three great religions, how the city was so sacred that the Prophet spoke words of praise about Jerusalem, and how religious duties were fulfilled peacefully in this spiritual city. In the last two sections, he talks about peace being stained with blood, the world turning a blind eye to this and becoming insensitive. For this reason, according to the poet, the consciousness of the Ummah has disappeared, and Muslims have turned to being one rather than being united. Arif Ay does not hesitate to criticize Muslims harshly for this selfishness. According to Ay, if people unite, hope will blossom again.

In both Arabic and Turkish literature, Jerusalem has been seen as an Islamic cause. Poets could not remain indifferent to the disasters that took place in the occupied territories. In their poems, they invited people to be sensitive to the oppression that Palestine and Jerusalem were subjected to, shared the sorrow and grief that the people were experiencing, used their poems as a means of defense to motivate societies to resist, and always tried to keep hope alive. Both Nizar Kabbani and Arif Ay have mentioned that Jerusalem is important for all religions. They have talked about

the city's peaceful and beautiful days giving way to violence and occupation, and they have complained about the Muslims turning a blind eye to the oppression they experience, and the Islamic world choosing to be united instead of being united. They have full faith that peace will return to the holy city. Although the two poets did not live in the same period, their feelings, anger and hopes are the same, "Jerusalem is holy, it will regain its freedom."